

Anton Bozanić

**SENJSKA BOGOSLOVIJA I RAZVOJ HRVATSKOG
KATOLIČKOG POKRETA**

Dr. sc. Anton BOZANIĆ

UDK: [377.5/6 : 254.4] SENJ : [256 + 266.5 + 267] (497.5)

Izlaganje na znanstvenom skupu

Pokretač i inspirator Hrvatskog katoličkog pokreta u prvim desetljećima dvadesetog stoljeća krčki je biskup Antun Mahnić. Novi pokret ili gibanje išlo je za duhovno-intelektualnim obrazovanjem mlađeg katoličkog sloja i težilo za izgradnjom društva prožetog kršćanskim vrijednostima. Rad na formaciji i organizaciji katoličkog laikata oduševio je i pokrenuo mnoge mlade djelatnike. Ustanove u kojima su se odgajali svećenički pripravnici - sjemeništa i bogoslovije - postale su prava rasadnjašta novih ideja i novih pogleda o gibanjima u katoličkom svijetu. Bogoslovija u Senju, prostorno nadomak Krku, bila je jak oslonac pokretaču Hrvatskog katoličkog pokreta. Među najbližim Mahnićevim suradnicima bio je tada još mlad svećenik i profesor senjske bogoslovije Fran Binički i, na drugi način, nekadašnji pitomac sjemeništa u Senju i svećenik senjsko-modruške biskupije i nekoliko godina (1915.-1919.) također profesor pedagogike i katehetike na senjskoj bogosloviji Milan Pavelić. Mahnićev časopis Hrvatska straža, preselio se na neko vrijeme u Senj, a Binički je postao njegov glavni urednik i promotor Leonove družbe. U narednom razdoblju Pavelić se u Rijeci posvetio uređivanju dnevnika Hrvatskog katoličkog pokreta Riječkih novina. Ova dvojica, duhovnik i profesor senjske bogoslovije, te pisac, polemičar i izdavač dr. Fran Binički i pjesnik, pisac i urednik katoličkih publikacija Milan Pavelić postali su glavni nositelji Hrvatskog katoličkog pokreta u senjskoj bogosloviji.

Ključne riječi: Hrvatska straža, liberalizam, obrana vjere, laici

* * *

Uvod

Početak i razvoj Hrvatskoga katoličkog pokreta u vremenskom razdoblju od 1903. do 1920. godine usko je vezan uz ime krčkog

biskupa Antuna Mahnića. Međutim, nije Mahnić tu bio sam već je imao brojne suradnike. Bolje rečeno, bilo je mnogo onih koji su razumjeli važnost novog projekta katoličkoga pokreta i ugradili u njega svoje sposobnosti i snage. Među najbližim suradnicima biskupa Mahnića bili su i profesori senjske bogoslovije Fran Binički i Milan Pavelić.

Hrvatski katolički pokret (dalje: HKP) označuje gibanje - u prvom redu među studentima i srednjoškolcima - koje je, u razdoblju rasta vjerskog indiferentizma s početka dvadesetog stoljeća, ostalo prepoznatljivo u povijesti Crkve među Hrvatima po cijelom nizu formiranih katoličkih laika koji su se izdigli iz uhodane vjerske osrednjosti tradicionalnih sredina, te mladenačkim žarom djelovali oko unošenja kršćanskih vrijednosti u privatni i javni život. To je razdoblje naše prošlosti kada se laikat prvi put masovno i djelatno uključio u život Crkve.

Ono što je važno ovdje naglasiti jest činjenica da je HKP, kako se pojavio i razvijao, proizašao iz Mahnićeve promišljanja postojećeg vjerskog stanja kod nas, na njegovoj viziji budućnosti i nizu pokrenutih akcija usmjerenih prema mlađem naraštaju.

Novo je gibanje išlo za duhovno-intelektualnim obrazovanjem mlađeg katoličkog sloja i težilo za izgradnjom društva prožetog kršćanskim vrijednostima.

Oplemenjen mladenačkim poletom, HKP nastavio je svoje djelovanje i nakon smrti biskupa Mahnića, tj. osobe koja je dala prve impulse cijelom događanju. U međuratnom razdoblju nastojao je uskladiti svoje programe s potrebama vremena i s ciljevima i zadacima Katoličke akcije.

Nemoguće nam je u ovom kratkom izlaganju zahvatiti sve sastavnice HKP-a, pa se ovdje ograničavamo na iznošenje važnijih elemenata i činjenica vezanih uz nastojanja biskupa Mahnića, a posebice na ono što se zbivalo u senjskoj bogosloviji.¹

¹ Ovaj se članak zasniva na vlastitim istraživanjima iznesenim u knjizi: A. BOZANIĆ, *Biskup Mahnić, pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Zagreb-Krk, 1991.

1. Događaji koji su prethodili Hrvatskom katoličkom pokretu

Katolički pokreti u zemljama zapadne Europe: Francuskoj, Belgiji, Njemačkoj, Švicarskoj, Španjolskoj i Italiji nastali su u drugoj polovici 19. stoljeća. Iz početnog stadija obrane slobode i prava Crkve, laičke su se organizacije u drugoj fazi zauzele oko rješavanja socijalnog problema, koji je u to doba dobivao na aktualnosti.

Od enciklike *Rerum novarum* sve se više proširivala upotreba pojma “kršćanska demokracija”, koji je ispočetka označavao “pokušaj da se u smislu jedne političke teologije demokratski ideali jednakosti i slobode shvate kao ostvarenje Evanđelja”.² Iako sam termin nije uvijek bio jednoznačan ni u crkvenim dokumentima, katolički socijalni pokreti u pojedinim zemljama pozivali su se na kršćansku demokraciju dok su organizirali socijalni rad za potrebe naroda.³

U takav povijesni i misaoni okvir smjestio se i HKP. Pojavio se početkom dvadesetog stoljeća, znači 20-30 godina kasnije nego u svijetu. Uključio se ujedno u previranja i tokove hrvatskog naroda, kloneći se stranačkih strasti onog doba. Razvijao je pri tome vjersko-odgojne, prosvjetne, tiskovne, kulturne, socijalne i gospodarske djelatnosti.

Promatrajući društvena kretanja i javno mnijenje s vjerskog motrišta, moramo konstatirati kako je prema početku dvadesetog stoljeća hrvatska laička inteligencija postajala sve ravnodušnija prema vjeri. Sve je više bilo onih koji su se deklarirali nevjernicima. Rastao je broj framasona koji se nisu ustručavali javno napadati Katoličku crkvu i kler s više ili manje, ili čak bez ozbiljnijih razloga i slično publicirati. Novo vrijeme pružalo je nove izazove crkvenim angažiranim djelatnicima.

Prvi katolički sastanak g. 1900. predstavljao je znak manifestativnog katoličkog buđenja kod Hrvata prema uzoru na slična gibanja u katoličkom svijetu. Vjernici laici skupno su se osjetili pozvanima pratiti tekuća zbivanja i razmisliti o svom angažiranju u novim

2 H. MAIER, *Revolution und Kirche*, Freiburg, 1965., str. 276.

3 Značenje pojma “kršćanska demokracija” kretalo se, zavisno od društveno političkih prilika u pojedinoj zemlji, od čisto karitativnog djelovanja pa do političkog angažiranja. Usp. H. JEDIN, *Velika povijest Crkve VI/2*, str. 224-226.

prilikama. U priručnicima za povijest Crkve u Hrvata neki katolički sastanak g. 1900. u Zagrebu smatraju početkom HKP-a.

Međutim, narav stvari ne dopušta da se zborovanje u Zagrebu g. 1900. označi kao početak, jer se katolički pokret kod nas stvarao i širio na sasvim drugi način. Prije svega počeo je oblikovanjem prvih jezgara među đacima i studentima, znači odozdo, a ne odozgo na temelju općih zaključaka proklamiranih na jednom skupu.

2. Početak i razvoj Hrvatskog katoličkog pokreta i revija Hrvatska straža

Posvetivši se potpuno pastoralnim problemima do tada nepoznate biskupije, biskup Antun Mahnić je od samog dolaska na Krk g. 1897. stao pomno pratiti situaciju u Hrvatskoj, napose na području publicistike i kulture. Oko sebe je okupljao mlade svećenike i s njima raspravljao. Znao je reći: *“Tko hoće biti suvremen, mora se u prvom redu obratiti na mlade ljude, ispravno ih odgojiti, pa će za 10-20 godina imati narod za sobom i to u onoj mjeri, u kojoj bude odgojio elitnu mladež. A, jer je inteligencija mozak naroda, mora narodna obnova početi od buduće inteligencije: od sadašnjih bogoslova i akademičara. Oni su na vratima života, njihov je primjer odlučan za one koji su na srednjim školama.”*⁴

Prateći idejna i kulturna događanja i ono što im daje pečat biskup je dolazio do zaključka kako se javni život kod Hrvata suočava sa sličnim problemima kao kod Slovenaca. Uspostavljao je kontakte s više svećenika vještih peru, kao što su: F. Binički, A. Alfrević, K. Eterović, S. Hartman i dr., koji su do tada pisali u Katoličkom listu i Vrhbosni. Proučavajući dalje prilike u hrvatskom narodu, Mahnić je dolazio do, za njega, uvjerljivih spoznaja kako se rastače kršćanstvo koje je vjekovima impregniralo našu cjelokupnu kulturu. Sa svih strana, a pogotovo preko novinstva, književnosti, umjetnosti i javne riječi, ulaze elementi koji se kose s kršćanskim zasadama. Vjernici i cijela crkvena javnost kao da nisu dovoljno svjesni onoga što se zbiva, pa svojim ponašanjem dopuštaju širenje liberalnih shvaćanja.

4 I. RADIĆ, *Biskup Mahnić*, Slavonska Požega, 1940., str. 83-84.

Stoga je Mahnić, kao čovjek akcije i vješt na peru, odlučio pokrenuti časopis, u mnogočemu sličan slovenskom *Rimskom katoliku* (što ga je Mahnić u Gorici bio pokrenuo g. 1888.), koji je trebao u javnosti stati u obranu kršćanskih načela. Nazvao ga je *Hrvatska straža*. Novopokrenuti tromjesečni časopis s produženim naslovom "Za kršćansku prosvjetu namijenjen nauci i književnosti" i s podnaslovom "Antemurale Christianitatis" ugledao je svjetlo dana u Krku sredinom godine 1903.⁵ U uvodniku se jasno obrazlaže svrha *Hrvatske straže* (dalje: *HS*): "Namisao pokrenuti list za hrvatsku naobraženu ruku, koji bi ispovijedao i branio načela kršćanska i zdrave filozofije, posljedak je trajnog proučavanja prilika u kojima se nalazi javni naš život."⁶ Zatim se prelazi na opis vjerskog stanja kod nas: "Pretežna je većina hrvatskog naroda kršćanska. Kršćanstvo je uhvatilo dubok korijen u misli i u čudi hrvatskoga naroda, te je tako spojeno s poviješću, sa slavom i njegovom veličinom, kako je teško reći kod ikojeg drugog naroda u Evropi... Ipak moramo priznati žalosnu činjenicu, da je ona protukršćanska struja, koja je već odavna zavladała višim slojevima zapadnog društva, sebi u Hrvatskoj prokrčila put i otimlje sve više maha. Da, i naši naobraženi krugovi odmeću se sve više od starih kršćanskih predaja i povode se za naukama moderne Evrope... Isusova stvar imade u Hrvatskoj vrlo malo neustrašivih, odrješitih pobornika."⁷ Prema biskupovoj procjeni, i oni uvjereni katolici kojima je stalo do vjerske stvari često šute kad bi trebali govoriti, puni su svakojakih obzira i radije raspravljaju o problemima iz drugih zemalja nego o onima s kojima se suočava naš čovjek u javnom životu.⁸ Zato *HS* želi analizirati i prosuditi u svjetlu kršćanskih načela i uz pomoć zdrave filozofije sav javni život koji obuhvaća područje misli, književnosti, umjetnosti, znanosti, u određenom vidu i politi-

5 Revija *Hrvatska straža* (dalje: *HS*) izlazila je tromjesečno od 1903-1918. Počela je izlaziti u Krku, zatim je g. 1907. prešla u Senj, a zadnjih godina u Rijeci. Urednici su joj bili: A. Alfrević 1903.-1906., F. Binički 1907.-1913. i ponovno Alfrević 1914.-1918. Uz Mahnića, koji je bio njen pokretač i autor velikog broja članaka, posebno u prvim godištim, glavni su suradnici u časopisu bili: A. Alfrević, F. Binički, K. Eterović, M. Horman, I. Radić i drugi. Mahnić se gotovo nikad nije potpisivao ispod svojih članaka, a pseudonime je često mijenjao. Čitaoci su ipak brzo prepoznali njegove članke. Ovu reviju ne smijemo zamijeniti s istoimenim dnevnikom koji je, pod vodstvom J. Šimraka, izlazio u Zagrebu od 1929. do 1941.

6 A. MAHNIĆ, "Hrvatska straža" u: *HS* I(1903), str. 1.

7 *Isto*, str. 1-3.

8 *Isto*, str. 4.

ke.⁹ Mahnić je već pretpostavio kako će se novom časopisu spočitavati kako, ističući kršćanske ideje, cijepa narodno jedinstvo. Prema njemu, postojeće su jedinstvo uvelike narušili oni koji su liberalizmom zatrovali javno mnijenje.¹⁰

Odmah se obratio katoličkim laicima s pozivom da budu, kao što su laici već po mnogim zemljama, promicatelji i branitelji kršćanskih načela na svim područjima javnog života.¹¹ Promjene koje su se zbile u suvremenom svijetu - smatra on - iziskuju više nego ikad od katoličkih laika da ulože sav svoj ugled i talent, te zajedno sa svećenicima u javni život unesu kršćanska načela.

A da bi se laici, u prvom redu katolička inteligencija, mogli prihvatiti zadatka koji im je vlastit, biskup je insistirao na tome da se počne proučavati filozofija i apologetika, pa da se u tom smislu laici organiziraju i sastaju.¹²

Upravo je časopis *HS* bio ispunjen sadržajem koji je čitaocima laicima na neposredan način nastojao otkriti što trebaju poznavati i na koji način otkriti mjesto svoga djelovanja. Dovoljno o tome govore sami naslovi članaka iz prvog godišta: *Zvanje katoličkih svjetovnjaka u naše doba*, *Zadaca kršćanske filozofije u XX vijeku*, *Liberalizam i liberalni katolicizam*, *Katolička Crkva i rodoljublje*, *Načelo*, *Lav XIII i moderno društvo*, *Je li vjera privatna stvar*, *O počecima i biti kršćanstva*, *Za istinom*, *Zašto bezvjerstvo proganja Katoličku Crkvu*, *Monizam u hrvatskoj književnosti*, *Nije lijepo što nije moralno i istinito*, *Otvoreno pismo predsjedniku Hrvatske*, *Ideja i forma u lijepoj umjetnosti* itd.

Novi je časopis odmah pobudio neslućeno zanimanje, osobito je kod mlade generacije djelovao neposredno. Imao je jasne stavove i pogodio način pisanja na koji se do tada nije pisalo. Sam urednik Alfirević kaže: "Netom je izišao prvi broj *HS*. Primih kao urednik iz Gorice, Zadra i Sarajeva više pisama. Bogoslovi i gimnazijalci oduševljeno pozdravljaju novi časopis. Iza drugog i trećeg broja nije bilo bogoslova, ni srednje škole odakle ne stupiše u bliži dodir i do-

9 *Isto*, str. 6-7.

10 *Isto*, str. 8-9.

11 A. MAHNIĆ, "Zvanje katoličkog svjetovnjaka u naše doba", u: *HS* I(1903), str. 9-20.

12 *Isto*, str. 19-20.

pisivanje s uredništvom. To je bilo pramaljeće, koje je naviještalo novo doba u katoličkim redovima. Pri tome je biskupa najviše veselilo što se domalo odazvala i mladež iz zagrebačkog sjemeništa.”¹³ Osvrćući se na *HS*-u u sklopu ostale periodike, Lj. Maraković, jedan od najaktivnijih članova katoličkog gibanja, napisao je sljedeće: “Ono što je *HS*-i davalo naročitu snagu prema vani, jest njena kompaktnost u metodi i idejnoj osnovici, potpuna solidarnost svih njezinih članaka, anonimnost radova poradi same stvari i, dakako, potpun načelni radikalizam.”¹⁴ K tome treba ubrojiti i aktualnost tematike: “Nama koji pišemo za hrvatsku inteligenciju osvrtni nam se je napose na prilike u Hrvatskoj. Što se u nas danas piše i radi, to je za nas najaktualnije, zato nam valja i prema tome birati materiju koju ćemo filozofski obrađivati. Nije odviše napose to naglasiti, jer imade u nas onih duboke filozofske naobrazbe, koji pak, kako se čini, naučice izbjegavaju pitanja što zasijecaju u suvremene hrvatske prilike, bojeći se nekako dirati u osjetljive živce nekih i mutiti domaći mir; dok se davaju na raspravljanje pitanja koja se tiču francuskih, njemačkih i drugih stranih prilika, pa u njihovu obrađivanju uostalom i pokazuju vanrednu učenost i načitanost.”¹⁵

U *HS*-i bila su sustavno obrađivana ključna poglavlja iz filozofije i apologetike, a zatim pojedina pitanja iz novije crkvene povijesti. Pokušalo se s vjerskog motrišta upustiti u literarnu kritiku Kranjčevića, Tresića, Novaka i Preradovića.¹⁶ Također se u svjetlu kršćanskih načela gledalo na ustanove koje svojim radom utječu na javni život i oblikuju javno mnijenje. Njima pripadaju izdavačke organizacije, a tada je najvažnija bila Matica hrvatska.

Izlaženjem *HS*-e u katoličkim se redovima počelo nešto buditi. Nicalo je oduševljenje, osobito kod mladih. Kod nekih je *HS* naišla na osporavanje.¹⁷ Od strane liberalnih glasila upućivane su oštre kritike na ime cijepanja narodnog jedinstva i klerikalizma koji se unosi putem časopisa *HS*.

13 A. ALFIREVIĆ, “Početak HS i katoličko društvo”, u: *Zora-Luč* XXIII, Zagreb, 1921., str. 131.

14 Lj. MARAKOVIĆ, “Mahničeva kritika hrvatske književnosti”, u: *Čas* XV(1921), str. 202.

15 A. MAHNIĆ, “Princip praktičnosti i aktualnosti u filozofiji”, u: *HS* VIII(1910), str. 7.

16 Valja priznati da Mahničeva literarna kritika ima malu literarnu vrijednost. Dilemu je riješio njegov učenik Lj. Maraković.

17 S. Korenić, urednik Katoličkog lista, proglasio je *HS*-u suvišnom.

Važno je ovdje naglasiti da se uloga *HS*-e nije svela samo na "stražarenje", na obranu vjere, na apologetsku samozaštitu nego je krenula prema produbljivanju i osvježavanju vjerskih sadržaja. *HS* je htjela, u najmanju ruku, da poruka vjere, koja je uprisutnjena u višestoljetnoj kulturi hrvatskog naroda, bude prihvatljiva suvremenoj inteligenciji.

Pozivanjem na kršćanska načela započela je u određenom smislu "razdioba duhova", tj. razlučivanje kršćanskih ideja i stavova od onih koji su nespojivi s kršćanstvom. Isticala se ujedno borba protiv liberalizma, koji potkopava temelje vjere. Elementi liberalizma otkrivani su unutar kršćanstva kod onih koji se izvana ne žele pokazati vjernicima, jer je za njih vjera privatna stvar, ili pak uzimaju za sebe samo nešto od vjerskog poklada. To su - prema postavkama *HS*-e - pripadnici katoličkog liberalizma.

Onom dijelu klera koji je imao u prvom planu narodne ciljeve oko kojih su se trudili utjecajni svećenici u prošlom stoljeću, nije odgovaralo toliko isticanje katoličkih načela u *HS*-i i upiranje prstom na liberalizam. Činilo im se da Mahnić ipak pretjeruje. Međutim, bilo je i onih koji su smatrali da je pokretač *HS*-e bolje uočio probleme svoga doba nego itko drugi.

Činjenice ipak potvrđuju da izlaženje časopisa *HS* i okupljanje oko njegovih programa označavaju početak katoličkog pokreta kod nas. Tako su to doživjeli i članovi prvih katoličkih organizacija.¹⁸ Jasno je da se ne može podcijeniti druge crkvene listove iz ovog doba, kao što su buli zagrebački *Katolički list* i sarajevska *Vrhbosna*, koji su se trebali suočavati sa sličnim problemima i ponekad voditi polemike. Međutim, *HS* je imala neku jasnoću i posebnost i to baš zato što je sadržajno i orijentacijski htjela ostati dosljedna prvotnom cilju: "analizirati i prosuditi u svjetlu kršćanskih načela i uz pomoć zdrave filozofije sav javni život". U obradi predmeta bila je sustavna i djelovala je neposredno i izazovno.

HKP se oblikovao na dvjema razinama: a) na idejnoj ili formacijskoj, koja se stvarala putem časopisa *HS* kojim su prodefilirali novi pogledi, stavovi i polazišta za svježije akcije laika na promo-

18 Citirano prema: A. BOZANIĆ, *Biskup Mahnić*, str. 105, br. 426.

viranju kršćanskih vrijednosti, i b) na razini realiziranja zacrtanih planova, a to znači u neposrednom organiziranju i radu s laicima. S jedne strane Mahnić je pokretanjem časopisa *HS* nastojao, zajedno sa svojim suradnicima, analizirati sav javni život u svjetlu kršćanskih načela i laicima ukazati na potrebu zajedničke akcije na planu obrane i promicanja kršćanskih vrijednosti. Krčki je biskup odigrao na ovom području ključnu ulogu, jer je sam bio jak na peru i znao je kako treba djelovati u javnosti. Znamo, jedino sredstvo javnog djelovanja u ono vrijeme bio je tisak. Međutim, za djelovanje na drugoj razini, tj. za provođenje stvari u djelo, za organiziranje sveučilišne mladeži bili su potrebni operativci, ljudi na terenu koji su bili sposobni čitavu stvar izvesti. Profesorima i odgojiteljima u sjemeništu i teologiji pripadala je u ovom segmentu vrlo značajna uloga.

3. Bogoslovija u Senju, početak i razvoj Hrvatskog katoličkog pokreta

Ako govorimo o senjskoj bogosloviji i razvoju HKP-a u njoj, odnosno kroz nju, onda moramo u toj ustanovi prepoznati dvije razine na kojoj se takvo nešto moglo događati: a) djelovanje kod samih bogoslova putem već postojećih institucija u bogosloviji i b) ozračje novog gibanja kod bogoslovskih profesora i odgojitelja.

a) Kod bogoslova

Početak 20. stoljeća, u vrijeme nastajanja HKP-a, u senjskoj je bogosloviji bilo oko 20-ak pitomaca; nekad malo više, nekad nešto manje, za razliku od međuratnog razdoblja, tj. od ponovnog otvaranja bogoslovije god. 1933. pa do zatvaranja broj se bogoslova gotovo udvostručio.¹⁹ Slično kao i po drugim teološkim učilištima, bogoslovi senjskog sjemeništa imali su organizaciju *Zbor duhovne mladeži* kojoj je prvotni cilj bio temeljito učenje narodnog jezika i i uopće buđenje narodne svijesti.²⁰ Ponekad je briga za narodnu stvar

19 Vidi. M. BOGOVIĆ, "Povijest visokoškolske izobrazbe u biskupijama senjskoj i modruškoj ili krbavskoj", u: *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije, Zagreb-Rijeka, 1999.*, str. 1-104.

20 Taj je Zbor duhovne mladeži osnovan još godine 1846. i uključio se u sve ondašnje društvene tokove. Vidi M. BOGOVIĆ, *nav. dj.*, str. 109-115.

poprimila više laički karakter, pa su čak crkvene vlasti morale postavljati određena ograničenja. Članovi Zbora bili su angažirani oko izdavanja više knjiga, organizirali su pjevačko društvo i tamburaški zbor. Zanimali su se za opća društvena i politička previranja. Na sastancima i skupovima diskutiralo se i raspravljalo o suvremenim pitanjima. Očito je da nastanak i razvoj HKP-a nije mogao mimoći interes senjskih bogoslova, pogotovo onih pojedinaca koji su, organizirani u Zboru duhovne mladeži, imali mogućnosti više saznati o novim crkvenim pokretima. Ipak valja priznati da - vjerojatno uslijed relativno malog broja pitomaca u senjskoj bogosloviji - o aktivnosti u katoličkom pokretu bogoslova u Senju imamo po ondašnjim crkvenim listovima koji su pratili HKP manje osvrtu nego što ih je bilo u drugim našim većim bogoslovijama.

b) Kod profesora i odgojitelja

Kad je riječ o profesorima i odgojiteljima u sjemeništu treba odmah naglasiti da su dvojica profesora senjske bogoslovije bili jak oslonac inicijatoru HKP-a. Ponajprije bogoslovija u Senju bila je prostorno nadomak Krku. U njoj je bilo i krčkih bogoslova. Među najbližim Mahnićevim suradnicima bio je tada još mlad svećenik i profesor senjske bogoslovije Fran Binički i, na drugi način, nekadašnji pitomac sjemeništa u Senju i svećenik Senjsko-modruške biskupije i nekoliko godina (1915.-1919.) profesor pedagogike i katehetike na senjskoj bogosloviji Milan Pavelić. Dovoljno je već na početku spomenuti da se Mahnićev časopis Hrvatska straža preselio na neko vrijeme u Senj, a Binički je postao njegov glavni urednik i promotor Leonove družbe. U narednom razdoblju, tj. od godine 1011. nadalje Pavelić se u Rijeci posvetio uređivanju dnevnika Hrvatskog katoličkog pokreta Riječkih novina i drugih glasila. Ova dvojica, duhovnik i dugogodišnji profesor senjske bogoslovije, te prozni pisac, pjesnik, polemičar, povjesničar, publicist, prevoditelj i izdavač dr. Fran Binički i pjesnička duša, pisac i urednik katoličkih publikacija Milan Pavelić postali su glavni nositelji Hrvatskog katoličkog pokreta u senjskoj bogosloviji.

Stoga je ovdje potrebno dati barem kratak osvrt na život i rad ove dvojice zauzetih pregalaca HKP-a iz Senja.

4. Životni put Frana Biničkog

Fran Binički rođen je godine 1875. u zaseoku Mušaluku blizu Ličkog Osika.²¹ Osnovnu školu pohađao je u Ličkom Osiku. Gimnaziju u Gospiću, gdje je imao prilike sazrijevati u društvu književnika, pjesnika i kulturnih djelatnika; osoba koje su snažno utjecale na razvoj i oblikovanje Franovih literarnih sklonosti. Kao izvrstan učenik, u gimnazijsko je vrijeme pokazivao posebnu ljubav prema literaturi i učenju stranih jezika. Na političkom planu oduševljavao se pravaškim idejama.

Stekavši solidnu izobrazbu u gospićkoj gimnaziji, Binički je odabrao svećeničko zvanje i krenuo u senjsku bogosloviju. Zaređen je za svećenika g. 1899. Kao mladomisnik imenovan je najprije nadstojnikom senjskog Ožegovićanuma, pa malo kasnije kapelanom u Novom Vinodolskom. Već naredne godine upućen je na daljnji studij u Innsbruck u isusovačko teološko učilište Canisianum.

Konačno se godine 1902. vratio kao doktor teologije iz Innsbrucka u Senj, gdje ga je zateklo imenovanje za sjemenišnog duhovnika i za profesora crkvenog prava i povijesti, a malo kasnije i za profesora staroslavenskog jezika. U Senju je ostao sve do završetka Prvoga svjetskog rata i do zatvaranja bogoslovije godine 1919. Ovo je razdoblje, od 1902. do 1919., obilježeno intenzivnim djelovanjem Frana Biničkog oko HKP-a, ali o tome ćemo govoriti u sljedećem poglavlju.

Nakon zatvaranja senjskog sjemeništa godine 1919. Binički je udaljen iz Senja i imenovan župnikom u Lici, u Širokoj Kuli. Razlozi njegova premještanja po svemu sudeći leže u njegovu tvrdom političkom pravaškom opredjeljenju i nedovoljnom prilagođavanju ondašnjim, za hrvatski narod ne baš lakim, političkim prilikama. Na-

21 Podaci o Franu Biničkom nedavno su sabrani i objavljeni u knjizi: N. BIČANIĆ, *Hrvatski katolički stražar s Nehaja*, HKD sv. Jeronima, Zagreb, 1995. Također je članak o životu Frana Biničkog objavio isti autor u: *Senjski zbornik*, 22 Senj, 1995., str. 327-334., a skraćeni je članak objavljen u: *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, str. 125-129.

ime, domoljublje kod njega nije isključivalo ni političko angažiranje. Javno je odobravao ulazak Hrvatske u južnoslavensku državu, ali je - poput mnogih - morao poslije javno priznati i svoje razočaranje.²² Nakon pet godina premješten je za župnika u Lički Osik gdje je proveo zadnjih 20-ak godina svoga života. Kao šezdesetogodišnjak godine 1934. osuđen je i 14 je mjeseci proveo u zatvoru u Srijemskoj Mitrovici.

Fran Binički bio je vrlo plodan pjesnik, prozni pisac i prevoditelj. U brojnim je časopisima i listovima objavljivao svoje članke, stihove, zatim samostalne pripovijetke i romane. Vrijeme provedeno u zatvoru posvetio je prevodenju. Tijekom partizanskog "oslobađanja" Gospića našao se u proljeće godine 1945. u gospičkoj kaznionici gdje su ga napustile tjelesne snage i, oboljevši od tifusa, u 70-oj je godini umro.

5. Fran Binički i Hrvatski katolički pokret

Povratak Frana Biničkog sa studija u Innsbrucku i njegov dolazak na službu profesora i duhovnika u bogosloviju u Senj godine 1902., poklapa se sa samim početkom HKP-a.

Dok je Antun Mahnić godine 1902. stvarao planove oko organiziranja HKP-a, te poslao mladog svećenika Ivana Butkovića na daljnji studij u Beč s nakanom da u sveučilišnom centru oblikuje prve jezgre katoličke studentske organizacije novoga tipa, u Krku je istovremeno počeo okupljati prijatelje i istomišljenike, mlade ljude novih nazora i vješte pisanju. Krčki je biskup očito već otprije uočio članke Frana Biničkog u Vrhbosni i drugim listovima jer je od samog dolaska Biničkog u Senj krenulo njihovo obostrano povezivanje i uvažavanje. Mladi je senjski profesor dolazio biskupu u Krk ili su se pak nalazili u kapucinskom samostanu o. Bernardina Škrivanića u Rijeci u društvu Ante Alfirevića, Ignacija Radića i ostalih koje je Mahnić već prepoznao kao protagoniste katoličkog gibanja.²³ Binički je bio angažiran već u pripremi prvog broja novopokrenutog

22 F. BINIČKI, *Moje tamnovanje*, Zagreb, 1942., str. 15.

23 Više o intenzivnijem povezivanju Biničkog i biskupa Mahnića vidi u: N. BIČANIĆ, "Fran Binički", u: *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, str. 127-128.

časopisa Hrvatska straža, lista koji je stvarao idejnu osnovu HKP-u, a ugledao je svjetlo dana u Krku već u prvoj polovici 1903. godine.

Kao mlad i nadobudan profesor, jasnih stavova i čvrste orijentacije - mnogo vještiji u pisanju negoli u govoru - Fran Binički je prepoznao u idejnim postavkama krčkog biskupa određenu podudarnost s vlastitim stavovima i time pronašao dodatno nadahnuće za daljnji određeniji spisateljski rad. Stoga je potpuno prionuo uz zacrtani plan HKP-a i angažman u časopisu Hrvatska straža. Njegov temperamentni duh ima stalno pred sobom program novog katoličkog gibanja kojem je zadaća: obrana vjere i prava Katoličke crkve, preobrazba javnog života prema vjerskim i kršćanskim načelima, stvaranje i promicanje socijalnih organizacija kako ih vidi papa Lav XIII. i ostvarenje ideala kršćanske demokracije, kao i narodna pitanja hrvatskog naroda.

Naime, ne trebamo smetnuti s uma da se u to vrijeme na širem riječkom području širio jedan antiteistički i antiklerikalni duh koji se razbacivao oštrim riječima na račun vjere i Crkve. Između ostalog možemo ovdje spomenuti djelovanje masonske lože Sirius, osnovane godine 1901., koja se oštro obarala na sve vjersko označujući sve klerikalnim. Ni Binički nije bio naročito blag u pisanju na račun protuvjerskih ispada protivnika. On se borio protiv protuvjerskih liberalnih ideja, protiv modernizma, naprednjaštva i masonstva. Rado je koristio slike iz hrvatske prošlosti kako bi pobudio nacionalnu svijest, naglašavajući pri tom kako je Hrvate kao narod održala jedino katolička vjera i odanost Petrovim nasljednicima. Uslijed jačeg zauzimanja za narodna pitanja Binički je znao doći i u sukob sa senjskim biskupom Antunom Maurovićem, ali - kako sam priznaje - takve je napetosti znao smiriti krčki biskup.

Treba naglasiti da se Binički mnogo zauzimao oko osnivanja prvog društva katoličke sveučilišne mladeži Domagoj u Zagrebu godine 1906. Bio je glasan na tom skupu.

Godine 1907. Fran Binički preuzeo je uredništvo Hrvatske straže, tako da je taj časopis sve do 1914. godine izlazio u Senju, a izdavač mu je postalo novoosnovano Loenovo društvo kome je na čelu bio također Binički. To je društvo uzelo zadaću "organizirati

hrvatske učenjake koji će njegovati kršćansku filozofiju i znanost; ima izdati djela koja su prijeko potrebna hrvatskom općinstvu; ima uzgojiti podmladak koji će hrvatsku znanost dići na visinu; ima poduprijeti sve pothvate prave znanosti.”²⁴ Jasno je da se nisu mogli ostvariti svi zacrtani planovi, ali je Binički kao urednik časopisa - a i kao pročelnik Leonova društva - radio, pisao, promicao nove ideje i stvarao određeno ozračje. U Senju je pokrenuo i pučku knjižnicu.

Kraj Prvoga svjetskog rata označio je i skori prestanak aktivnosti Frana Biničkog u HKP-u. Kad je nakon rata osnovana Hrvatska pučka stranka - za koju znamo da nije odigrala nikakvu posebnu ulogu - on se požurio postati njezinim aktivnim članom, čime se i politički kompromitirao. Binički je premješten u Liku. Bogoslovija u Senju je zatvorena. Ponovo je otvorena godine 1933. i potrajala je do 1941., ali se u njoj Binički više nije angažirao. Bio je tada već u visokim godinama. Aktivnosti nekadašnjeg HKP-a iz doba Frana Biničkog preinačene su u skladu s Katoličkom akcijom.

6. Milan Pavelić i njegova uloga u Hrvatskom katoličkom pokretu

Već smo prije spomenuli Milana Pavelića kao drugog važnijeg djelatnika u HKP-u iz senjske bogoslovije. On je rođenu Krivome Putu god. 1878. gdje je pohađao osnovnu školu. Pošao je u sjemenišnu gimnaziju u Senj u Ožegovićianum. Tri su osobe posebno djelovale na formiranje njegove osobnosti: književnik Milutin Cihlar-Nehajev, rodoljub i politički djelatnik Antun Radić i biskup Lang, kažu poznavatelji njegova života.²⁵ Studij teologije nastavio je na zagrebačkoj bogosloviji, gdje se posebno angažirao u *Zboru duhovne mladeži zagrebačke*.

Kao mlad svećenik godine 1902. službuje najprije u Bakru, zatim Crikvenici, Krasnu i Kompolju. Zbog krhkoga je zdravlja umirovljen već s 33 godine, ali tek je tada započelo njegovo pravo angažiranje u HKP-u.

24 F. BINIČKI, "Leonovo društvo" u: *Hrvatska straža*, 7/1909, str. 6.

25 Romansirani životopis o njemu napisao je o. J. BADALIĆ, *Milan Pavelić*, Zagreb, 1972. Ovdje slijedimo drugi manji članak: M. ŠPEHAR, "Milan Pavelić" u: *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, str. 172-176.

U časopisu Hrvatska straža počeo je već godine 1911. uređivati rubrike o književnosti. Kao literat, Pavelić je tražio da književnost postane umjetnost, jer ona čovjeka vodi dobru. Zato u vjerskim listovima nije podnosio bezvrijedne tekstove. Kratko vrijeme, dok se đački list Luč preselio u Rijeku, on je bio i njegov urednik.

Najviše se Pavelić zauzeo u radu u katoličkom dnevniku HKP-a "Riječkim novinama" koje su Mahnićevim zauzimanjem od god. 1912. počele izlaziti u Rijeci u kapucinskom samostanu. U tom su mu se listu, gdje je Paveliću bila povjerena uloga odgovornog urednika, širom otvorila vrata i mogao je raditi na području koje je najbolje poznao, a to su bile teme o kulturi. Istovremeno je u časopisu Luč pisao članke o duhovnom životu, a po drugim časopisima objavljivao svoje pjesme.

U senjskoj se bogosloviji Pavelić pojavljuje od 1915. do 1919. kao profesor katehetike i pedagogike. Tu ima prilike više komunicirati i surađivati s Biničkim.

Milan Pavelić odlučio je godine 1924. postati isusovac. (NB! Zanimljiva je činjenica da je i jednog drugog Mahnićeva bliskog suradnika i urednika Hrvatske straže - Antu Alfrevića - nakon Mahnićeve smrti privukla želja da krene istim životnim putem.) Neko je vrijeme Pavelić uređivao Glasnik Srca Isusova.

Poznavatelji Milana Pavelića ocjenjuju kako je on bio u prvom redu pjesnik i prevodilac himana s latinskog, a ne povjesničar i publicist. U HKP-u je on ipak prepoznat kao pisac i urednik. Umro je godine 1939.

ZAKLJUČAK

Hrvatski katolički pokret od samog je početka imao znatnog odjeka u senjskoj bogosloviji. Najjača osoba, a ujedno blizak suradnik krčkog biskupa Antuna Mahnića, bio je dr. Fran Binički. Milan Pavelić također je djelovao kao urednik i pisac. Kraj Mahnićeva života otprilike se podudara i s prestankom rada ove dvojice aktivista u katoličkom pokretu.

THEOLOGICAL SEMINARY IN SENJ AND DEVELOPMENT OF THE CROATIAN CATHOLIC MOVEMENT

Summary:

Antun Mahnić, the bishop of Krk was the initiator and inspirer of the Croatian Catholic movement in the first decades of the twentieth century. The new movement followed the spiritual-intellectual education of younger Catholics aspiring to build a society imbued with Christian values. The work on formation and organisation of catholic laypersons inspired with enthusiasm and moved the young people. The institutions for education of future priests, seminaries and divinity colleges became a real source of new ideas and views for movements in the catholic world. The seminary in Senj, next to Krk, was a strong hold to the initiator of the Croatian catholic movement. Fran Binički, at the time a young priest and professor at the theological seminary in Senj, and Milan Pavelić, first seminarian in Senj, then priest of the diocese of Senj-Modruša and later (1915-1919) a professor of pedagogy and catechism at Senj seminary, were Mahnić's two closest co-operators. Mahnić's magazine *Hrvatska straža* (Croatian Guardian) moved to Senj shortly after, and Binički became its editor-in-chief and conferrer of Leon's association. Further, Pavelić devoted himself to edit news for the Croatian Catholic movement of Rijeka newspapers. Thus, Dr. Fran Binički, priest and professor at Senj seminary, writer, polemicist and editor of catholic publications, and Milan Pavelić poet, writer and editor-in-chief of Catholic publications, became the main bearers of the Croatian Catholic movement of the theology seminary in Senj.

Key words: Croatian Guardian, liberalism, defence of faith, laymen